

TÜRÜK
Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
2014 Yıl:2, Sayı:4
Sayfa:1-36

ISSN: 2147-8872

ÜSKÜP TÜRK AĞZINDA KİP EKLERİ

Oktaç Ahmed*

Özet

Bu çalışmada, Üsküp (Makedonya Cumhuriyeti) Türk ağzındaki bildirme ve dilek kip ekleri ve varyantları ele alınmıştır. Üsküp ağzında şimdiki zaman kipinin geniş zaman kipine yeğlendiği, geniş zaman kipinin çok nadir kullanıldığı, istek ve emir kiplerinin birbirine karıştığı, gereklilik kipinin ise morfolojik olarak değil de leksik unsurlarla yapıldığı örnekleriyle verilmiştir. Makedonya ve Rumeli'nin diğer Türk ağzlarında da olduğu gibi, Üsküp ağzında da eklerin varyantlarında eksiklik vardır veya varyantların kullanımında farklılıklar göze çarpmaktadır. Literatürde Üsküp ağzı hakkında çok az malzeme vardır. Bunlar da kısmen doğru tespitlerdir ve genelde Rumeli ağzları kapsamında genellemeler çerçevesindedir. Çok ilginçtir ki, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Makedonya'nın başkenti Üsküp'te (Skopje) bulunmasına rağmen, eriyip elden gitmesinler diye, şimdiye kadar hep Üsküp dışındaki ağzlar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bugüne kadar Üsküp Türk ağzıyla ilgili belli başlı hiçbir çalışma bulunmamaktadır. Çeşitli diğer çalışmalarda Üsküp ağzının bazı özelliklerine değinilse de bunlar bu ağzın derli toplu özelliklerini görmek için yetersiz veya başkaları tarafından aktarmalı bilgilerdir.

Anahtar kelimeler: Üsküp Türk ağzı, Makedonya ağzları, kip ekleri, morfoloji.

MODAL SUFFIXES IN THE TURKISH DIALECT OF SKOPJE

Abstract

This paper discusses the temporal and modal suffixes and their variants in the Turkish dialect of Skopje (Republic of Macedonia). The preference of present tense over the aorist, the rare use of aorist, the mixed usage of optative and imperative mood, the build of necessitative mood not with morphological, but with lexical elements in the Skopje dialect are given with their relevant examples in this paper. In the Skopje dialect, as well

* Prof. Dr., Üsküp "Aziz Kiril ve Metodiy" Üniversitesi, "Blaje Koneski" Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Makedonya), oktayahmed@gmail.com

as in the other Turkish dialects of Macedonia and Rumelia, the suffixes have fewer variants and the differences of the variants usages draw the attention. In the literature, there is almost nothing about this dialect. These findings are partly accurate and mainly discussed in the broader Rumelian dialects. It's very interesting that even there is a Department of Turkish Language and Literature in Skopje, the capital of Macedonia, there are plenty of detailed works of other dialects outside of Skopje, just because of fear of their disappearing. Nowadays, there is simply no major work at all about the Turkish dialect of Skopje. Even some characteristics of the dialect of Skopje could be found in various studies, these are not enough to catch the broader picture about the wide characteristics of this dialect, or mainly they are indirect information.

Keywords: Skopje Turkish dialect, Macedonian dialects, tense suffixes, modal suffixes, morphology.

Giriş

Ünlü Makedon aydını Görgi Pulevski, daha XIX. yüzyılda Belgrad'da yayımladığı iki çalışmasında, Makedonya Türk ağızları üzerine dolaylı bir şekilde bilgi vermektedir. Pulevski'nin 1873 basımlı "Dört Dilli Sözlük"ü (Пулевски, 1873), hemen ardından da 1875 yılında bastığı "Üç Dilli Sözlük"ünün (Пуљевски, 1875) Kiril harfleriyle yazılmış olduğu Türkçe kısımlarında, bu ağızlar hakkında yeterince bilgi edinilebilmektedir (Ahmed, 2012b). Bu iki çalışmayı Türkoloji dünyasına ilk tanıtan "Rumeli Ağızları Tarihinin İki Kaynağı Üzerine" adlı çalışmasıyla Hazai olmuştur (Hazai, 1964).

Makedonya Türk ağızlarıyla ilgili ilk çalışmalar, Rumeli Türk ağızları çerçevesinde, XX. yüzyılın başlarında yapılmıştır (Kúnos, 1918; Kowalski, 1919; Kowalski, 1926). Diğer ufak tefek çalışmalardan sonra, ancak Gyula Németh 1956 yılında "Bulgaristan Türk Ağızlarının Sınıflandırılması Üzerine" adlı Sofya'da yayımladığı çalışmasında (Németh, 1956), Balkan Türk ağızlarını, dolayısıyla kısmen Makedonya Türk ağızlarını da kapsamış ve sınıflandırmıştır. Németh'e göre, Makedonya Türk ağızları, "Batı Rumeli Türk Ağzı"na girer (Németh, 1983: 120).

Makedonya Türk ağızlarıyla daha derli toplu çalışmalar II. Dünya Savaşı'ndan sonra bazı yabancılar ve Makedonyalı dilciler tarafından yapılmıştır, ancak 1965 yılında "Sesler" dergisinin yayın hayatına başlaması, hele hele Üsküp "Aziz Kiril ve Metodiy" Üniversitesi Filoloji Fakültesi dâhilinde 1976 yılında Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün kurulmasıyla, bu çalışmalar daha sistematik bir şekilde yapılmaya başlamıştır. Bu Bölüm'de şimdiye kadar birçok yüksek lisans ve doktora tezi yapılmıştır ve başarıyla savunulmuştur.

2002 yılında yapılan son sayımlara göre, Makedonya Cumhuriyeti'nin toplam nüfusu 2.022.547'dir. Türklerin sayısı ise 77.959'dur (toplam nüfusun ~ %3,9'u). Üsküp'ün toplam nüfusu 506.926'dır. Bunlardan, kendini Türk olarak ifade edenlerin sayısı ise 8595'tir (~ %1,7). Diğer sözlerle, Makedonya Türklerinin ~ %11'i Üsküp'te yaşamaktadır (Државен завод за статистика, 2005: 34).

Literatürde Üsküp ağızı hakkında çok az malzeme vardır. Bunlar da kısmen doğru tespitlerdir ve genelde Rumeli ağızları kapsamında genellemeler çerçevesindedir.

Çok ilginçtir ki, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Makedonya'nın başkenti Üsküp'te (Skopje) bulunmasına rağmen, eriyip elden gitmesinler diye, şimdiye kadar hep Üsküp dışındaki ağızlar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bugüne kadar Üsküp Türk ağızıyla ilgili belli başlı hiçbir çalışma bulunmamaktadır. Çeşitli diğer çalışmalarda Üsküp ağızının bazı özelliklerine değinilse de (Ahmed, 2012a; Ahmed, 2014 gibi), bunlar bu ağızın derli toplu özelliklerini görmek için yetersiz veya başkaları tarafından aktarmalı bilgilerdir.

Üsküp ağızında da, diğer Makedonya Türk ağızlarında olduğu gibi, eklerin varyantlarında eksiklik görülmektedir (Ahmed, 2007). Bunun nedeni, genel bir izlenim olarak, ünlü uyumlarının bulunmayışından dolayıdır.

Üsküp Türk Ağızında Kip Ekleri

Genelde, dünya dilbilim çalışmalarında Türkçede kip ekleri adı altında ele alınan kavramlar iki grupta incelenir:

- bildirme (temporal, zaman) ekleri;
- dilek (modal, kip) ekleri.

Çok farklı olmalarına rağmen, bu fiil çekimlerinin neden Türkçede bir başlık altında ele alındığı tartışmalarına girilmeden, Üsküp Türk ağızındaki zaman ve dilek ekleri alışlagelmiş sıraya göre ele alınacaktır.

Çalışmada fiillerin basit kipli çekimleri ele alınmıştır ve sadece ilginç olan yerlerde birleşik kipli çekimlerden bahsedilmiştir.

Bildirme Kip Ekleri

Standart Türkçede kullanılan tüm beş bildirme kipi bu ağızda da kullanılmaktadır.

Belirsiz Geçmiş Zaman Kipi

Németh, Batı Rumeli Türk ağızlarından bahsederken, burada belirsiz geçmiş zaman ekinin her zaman tek varyantlı olduğunu söylemektedir. Bunun nedeni olarak ise, Kowalski'nin sözlerini aktarmaktadır. Kowalski'ye göre, Makedonya Türk ağızlarında kelime sonundaki dar ünlülerden sadece "i" ünlüsü kullanılmaktadır (Kowalski, 1926: 168). Ancak Németh, bunun asıl nedeninin Göktürk yazıtlarına kadar gittiğini iddia eder (Németh, 1983: 134). Aynı çalışmanın sonundaki haritalardan da görüleceği üzere, bu özelliğin tüm Makedonya ağızlarında da yaşadığı görülmektedir (Németh, 1983: 164). Makedonya'nın belirli ağızları üzerine yapılan tüm çalışmalardan da bu ekin her zaman tek varyantıyla kullanıldığı görülür.

Demek ki, Üsküp ağzında da belirsiz geçmiş zaman kipinin eki, kelime sonunda olsun, kelime içinde olsun, her zaman /-miş/ varyantıdır:

	OLUMLULUK		OLUMSUZLUK	
	TEKLİK	ÇOKLUK	TEKLİK	ÇOKLUK
	<i>al-</i>			
1. Ş	al-miş-ım	al-miş-ık	al-ma-miş-ım	al-ma-miş-ık
2. Ş	al-miş-ın	al-miş-ınız	al-ma-miş-ın	al-ma-miş-ınız
3. Ş	al-miş-Ø	al-miş-lar	al-ma-miş-Ø	al-ma-miş-lar
	<i>başla-</i>			
1. Ş	başla-miş-ım	başla-miş-ık	başla-ma-miş-ım	başla-ma-miş-ık
2. Ş	başla-miş-ın	başla-miş-ınız	başla-ma-miş-ın	başla-ma-miş-ınız
3. Ş	başla-miş-Ø	başla-miş-lar	başla-ma-miş-Ø	başla-ma-miş-lar
	<i>gür- (<gör-)</i>			
1. Ş	gür-miş-ım	gür-miş-ık	gür-me-miş-ım	gür-me-miş-ık
2. Ş	gür-miş-ın	gür-miş-ınız	gür-me-miş-ın	gür-me-miş-ınız
3. Ş	gür-miş-Ø	gür-miş-lar	gür-me-miş-Ø	gür-me-miş-lar
	<i>oku-</i>			
1. Ş	oku-miş-ım	oku-miş-ık	oku-ma-miş-ım	oku-ma-miş-ık
2. Ş	oku-miş-ın	oku-miş-ınız	oku-ma-miş-ın	oku-ma-miş-ınız
3. Ş	oku-miş-Ø	oku-miş-lar	oku-ma-miş-Ø	oku-ma-miş-lar

	<i>üşü-</i>			
1. Ş	üşü-miş-ım	üşü-miş-ık	üşü-me-miş-ım	üşü-me-miş-ık
2. Ş	üşü-miş-ın	üşü-miş-ınız	üşü-me-miş-ın	üşü-me-miş-ınız
3. Ş	üşü-miş-Ø	üşü-miş-lar	üşü-me-miş-Ø	üşü-me-miş-lar

Görüleceği üzere, bu kip eki kelimenin mutlak sonunda bulunsa da (3. teklik kişide olduğu gibi), bulunmasa da (tüm diğer kişilerde), her zaman tek varyantlıdır.

Belirsiz geçmiş zaman kipinin, tek varyantlı olmasının dışında, Standart Türkçeden hiçbir başka farkı veya farklı kullanımı yoktur.

Belirli Geçmiş Zaman Kipi

Standart Türkçede sekiz varyantlı olan /-Dİ/ belirli geçmiş zaman kip ekinin Üsküp Türk ağzında da sekiz varyantı vardır, ancak bunlar farklı durumlarda kullanılır.

Bu kip ekinin, büyük ünlü uyumlarına uymadan kullanıldığı göze çarpmaktadır. Aşağıdaki örneklerden şu kuralların hüküm sürdüğünü görmek mümkün:

- Üçüncü kişi teklik ve çoklukta, ekin her zaman “i”li varyantı var. Ekin başındaki ünsüz ise, ünsüz uyumuna göre değişir. Kelimenin mutlak sonunda olsun, ekten sonra kişi eki de gelse, üçüncü kişide teklik ve çoklukta, sadece iki varyantı vardır: /-di/ ve /-ti/.

- Birinci ve ikinci kişi teklik ve çoklukta ise, ekin /-di/ ve /-ti/ varyantları hariç, tüm diğer varyantları kullanılır.

	OLUMLULUK		OLUMSUZLUK	
	TEKLİK	ÇOKLUK	TEKLİK	ÇOKLUK
	<i>al-</i>			
1. Ş	al-dı-m	al-dı-k	al-ma-dı-m	al-ma-dı-k
2. Ş	al-dı-n	al-dı-nız	al-ma-dı-n	al-ma-dı-nız
3. Ş	al-di-Ø	al-di-lar	al-ma-di-Ø	al-ma-di-lar
	<i>bak-</i>			

1. §	bak-tı-m	bak-tı-k	bak-ma-dı-m	bak-ma-dı-k
2. §	bak-tı-n	bak-tı-nız	bak-ma-dı-n	bak-ma-dı-nız
3. §	bak-ti-Ø	bak-ti-lar	bak-ma-di-Ø	bak-ma-di-lar
<i>çik- (<çık-)</i>				
1. §	çik-tı-m	çik-tı-k	çik-ma-dı-m	çik-ma-dı-k
2. §	çik-tı-n	çik-tı-nız	çik-ma-dı-n	çik-ma-dı-nız
3. §	çik-ti-Ø	çik-ti-lar	çik-ma-di-Ø	çik-ma-di-lar
<i>düg- (<döv-)</i>				
1. §	düg-dü-m	düg-dü-k	düg-me-dı-m	düg-me-dı-k
2. §	düg-dü-n	düg-dü-nüz	düg-me-dı-n	düg-me-dı-nız
3. §	düg-di-Ø	düg-di-lar	düg-me-di-Ø	düg-me-di-lar
<i>gel-</i>				
1. §	gel-dı-m	gel-dı-k	gel-me-dı-m	gel-me-dı-k
2. §	gel-dı-n	gel-dı-nız	gel-me-dı-n	gel-me-dı-nız
3. §	gel-di-Ø	gel-di-lar	gel-me-di-Ø	gel-me-di-lar
<i>oku-</i>				
1. §	oku-du-m	oku-du-k	oku-ma-dı-m	oku-ma-dı-k
2. §	oku-du-n	oku-du-nuz	oku-ma-dı-n	oku-ma-dı-nız
3. §	oku-di-Ø	oku-di-lar	oku-ma-di-Ø	oku-ma-di-lar
<i>sük- (<sök-)</i>				

1. §	sük-tü-m	sük-tü-k	sük-me-dı-m	sük-me-dı-k
2. §	sük-tü-n	sük-tü-nüz	sük-me-dı-n	sük-me-dı-nız
3. §	sük-ti-Ø	sük-ti-lar	sük-me-di-Ø	sük-me-di-lar
<i>tut-</i>				
1. §	tut-tu-m	tut-tu-k	tut-ma-dı-m	tut-ma-dı-k
2. §	tut-tu-n	tut-tu-nuz	tut-ma-dı-n	tut-ma-dı-nız
3. §	tut-ti-Ø	tut-ti-lar	tut-ma-di-Ø	tut-ma-di-lar
<i>yap-</i>				
1. §	yap-tı-m	yap-tı-k	yap-ma-dı-m	yap-ma-dı-k
2. §	yap-tı-n	yap-tı-nız	yap-ma-dı-n	yap-ma-dı-nız
3. §	yap-ti-Ø	yap-ti-lar	yap-ma-di-Ø	yap-ma-di-lar

- Bu kip eki, birleşik kipli fiillerde sadece /-di/ ve /-ti/ varyantlarıyla kullanılır.

<i>al-</i>				
1. §	al-di-(y)se-m	al-di-(y)se-k	al-ma-di-(y)se-m	al-ma-di-(y)se-k
2. §	al-di-(y)se-n	al-di-(y)se-nız	al-ma-di-(y)se-n	al-ma-di-(y)se-nız
3. §	al-di-(y)se-Ø	al-di-(y)se-lar	al-ma-di-(y)se-Ø	al-ma-di-(y)se-lar
<i>yap-</i>				
1. §	yap-ti-(y)se-m	yap-ti-(y)se-k	yap-ma-di-(y)se-m	yap-ma-di-(y)se-k
2. §	yap-ti-(y)se-n	yap-ti-(y)se-nız	yap-ma-di-(y)se-n	yap-ma-di-(y)se-nız
3. §	yap-ti-(y)se-Ø	yap-ti-(y)se-lar	yap-ma-di-(y)se-Ø	yap-ma-di-(y)se-lar

Kullanýmımda, sadece ünsüz uyumu vardır.

Belirli geçmiş zaman kipi de, Türkiye Türkçesinden hiçbir başka farkı veya değişik kullanımı yoktur.

Şimdiki Zaman Kipi

Friedman, Batı Rumeli (o dönemde “Yugoslavya”) Türk ağızlarında /-yor/ eki yerine sadece /-y/ şeklinin varlığını ileri sürmüştür (Friedman, 1982: 2). Németh, şimdiki zaman kipinin Üsküp’ün de içinde bulunduğu Batı Rumeli ağzının en belirgin özelliklerinden biri olduğunu iddia eder ve temel olan /-y/ biçiminin yanısıra, /-i/ biçiminin de varlığından haberdar eder, ancak ne zaman /-y/ ne zaman da /-i/ varyantının kullanıldığına dair kuralları ortaya koymamıştır (Németh, 1983: 127-128, 167).

XIX. yüzyıl Türk ağızlarında kısmen kullanıldığını Pulevski’nin sözlüklerinden görülebilir (Ahmed, 2012b), ancak bu kullanımların daha çok eğitim görmüş kişilerde rastlandığı iddia edilebilir. Üsküp Türk ağzında Standart Türkçedeki /-yor/ biçimi bugün kesinlikle kullanılmaz. Bu şekil, bugün bütün yaşayan Batı Rumeli Türk ağızlarında da kesinlikle kullanılmamaktadır. (Ahmed, 2014: 4-6).

Üsküp ağzında morfolojik şimdiki zaman, semantik geniş zaman için de kullanılmaktadır. Diğer sözlerle, Makedonya’nın güney ağızlarında morfolojik geniş zamanla semantik şimdiki zaman kapsandığı gibi, Üsküp ağzında da şimdiki zaman biçimleriyle anlamca geniş zaman ifade edilmektedir (Ahmed, 2014: 4).

Ünlüyle biten tüm fiil kök veya gövdelerine doğrudan doğruya sadece /-y/ varyantı eklenir:

	OLUMLULUK		OLUMSUZLUK	
	TEKLİK	ÇOKLUK	TEKLİK	ÇOKLUK
	<i>acı-</i>			
1. Ş	acı-y-m	acı-y-s	acı-ma-y-m	acı-ma-y-s
2. Ş	acı-y-sın	acı-y-sınız	acı-ma-y-sın	acı-ma-y-sınız
3. Ş	acı-y-Ø	acı-y-lar	acı-ma-y-Ø	acı-ma-y-lar
	<i>agla- (<ağla-)</i>			
1. Ş	agla-y-m	agla-y-s	agla-ma-y-m	agla-ma-y-s

2. Ş	agla-y-sın	agla-y-sınız	agla-ma-y-sın	agla-ma-y-sınız
3. Ş	agla-y-Ø	agla-y-lar	agla-ma-y-Ø	agla-ma-y-lar
<i>ara-</i>				
1. Ş	ara-y-m	ara-y-s	ara-ma-y-m	ara-ma-y-s
2. Ş	ara-y-sın	ara-y-sınız	ara-ma-y-sın	ara-ma-y-sınız
3. Ş	ara-y-Ø	ara-y-lar	ara-ma-y-Ø	ara-ma-y-lar
<i>buna-</i>				
1. Ş	buna-y-m	buna-y-s	buna-ma-y-m	buna-ma-y-s
2. Ş	buna-y-sın	buna-y-sınız	buna-ma-y-sın	buna-ma-y-sınız
3. Ş	buna-y-Ø	buna-y-lar	buna-ma-y-Ø	buna-ma-y-lar
<i>ika- (<yika-)</i>				
1. Ş	ika-y-m	ika-y-s	ika-ma-y-m	ika-ma-y-s
2. Ş	ika-y-sın	ika-y-sınız	ika-ma-y-sın	ika-ma-y-sınız
3. Ş	ika-y-Ø	ika-y-lar	ika-ma-y-Ø	ika-ma-y-lar
<i>kapsa-</i>				
1. Ş	kapsa-y-m	kapsa-y-s	kapsa-ma-y-m	kapsa-ma-y-s
2. Ş	kapsa-y-sın	kapsa-y-sınız	kapsa-ma-y-sın	kapsa-ma-y-sınız
3. Ş	kapsa-y-Ø	kapsa-y-lar	kapsa-ma-y-Ø	kapsa-ma-y-lar
<i>kaşı-</i>				
1. Ş	kaşı-y-m	kaşı-y-s	kaşı-ma-y-m	kaşı-ma-y-s

2. Ş	kaşı-y-sın	kaşı-y-sınız	kaşı-ma-y-sın	kaşı-ma-y-sınız
3. Ş	kaşı-y-Ø	kaşı-y-lar	kaşı-ma-y-Ø	kaşı-ma-y-lar
<i>oku-</i>				
1. Ş	oku-y-m	oku-y-s	oku-ma-y-m	oku-ma-y-s
2. Ş	oku-y-sın	oku-y-sınız	oku-ma-y-sın	oku-ma-y-sınız
3. Ş	oku-y-Ø	oku-y-lar	oku-ma-y-Ø	oku-ma-y-lar
<i>otala- (zehirle-)</i>				
1. Ş	otala-y-m	otala-y-s	otala-ma-y-m	otala-ma-y-s
2. Ş	otala-y-sın	otala-y-sınız	otala-ma-y-sın	otala-ma-y-sınız
3. Ş	otala-y-Ø	otala-y-lar	otala-ma-y-Ø	otala-ma-y-lar
<i>süle- (<söyle-)</i>				
1. Ş	süle-y-m	süle-y-s	süle-me-y-m	süle-me-y-s
2. Ş	süle-y-sın	süle-y-sınız	süle-me-y-sın	süle-me-y-sınız
3. Ş	süle-y-Ø	süle-y-lar	süle-me-y-Ø	süle-me-y-lar
<i>tara-</i>				
1. Ş	tara-y-m	tara-y-s	tara-ma-y-m	tara-ma-y-s
2. Ş	tara-y-sın	tara-y-sınız	tara-ma-y-sın	tara-ma-y-sınız
3. Ş	tara-y-Ø	tara-y-lar	tara-ma-y-Ø	tara-ma-y-lar
<i>üde- (<öde-)</i>				
1. Ş	üde-y-m	üde-y-s	üde-me-y-m	üde-me-y-s

2. Ş	üde-y-sın	üde-y-sınız	üde-me-y-sın	üde-me-y-sınız
3. Ş	üde-y-Ø	üde-y-lar	üde-me-y-Ø	üde-me-y-lar
	<i>uyu-</i>			
1. Ş	uyu-y-m	uyu-y-s	uyu-ma-y-m	uyu-ma-y-s
2. Ş	uyu-y-sın	uyu-y-sınız	uyu-ma-y-sın	uyu-ma-y-sınız
3. Ş	uyu-y-Ø	uyu-y-lar	uyu-ma-y-Ø	uyu-ma-y-lar
	<i>yaşa-</i>			
1. Ş	yaşa-y-m	yaşa-y-s	yaşa-ma-y-m	yaşa-ma-y-s
2. Ş	yaşa-y-sın	yaşa-y-sınız	yaşa-ma-y-sın	yaşa-ma-y-sınız
3. Ş	yaşa-y-Ø	yaşa-y-lar	yaşa-ma-y-Ø	yaşa-ma-y-lar
	<i>ye-</i>			
1. Ş	ye-y-m	ye-y-s	ye-me-y-m	ye-me-y-s
2. Ş	ye-y-sın	ye-y-sınız	ye-me-y-sın	ye-me-y-sınız
3. Ş	ye-y-Ø	ye-y-lar	ye-me-y-Ø	ye-me-y-lar

Ünsüzle biten fiil köklerine ise /-Ay/ varyantı eklenir:

	OLUMLULUK		OLUMSUZLUK	
	TEKLİK	ÇOKLUK	TEKLİK	ÇOKLUK
	<i>ak-</i>			
1. Ş	ak-ay-m	ak-ay-s	ak-ma-y-m	ak-ma-y-s
2. Ş	ak-ay-sın	ak-ay-sınız	ak-ma-y-sın	ak-ma-y-sınız

3. §	ak-ay-Ø	ak-ay-lar	ak-ma-y-Ø	ak-ma-y-lar
<i>as-</i>				
1. §	as-ay-m	as-ay-s	as-ma-y-m	as-ma-y-s
2. §	as-ay-sın	as-ay-sınız	as-ma-y-sın	as-ma-y-sınız
3. §	as-ay-Ø	as-ay-lar	as-ma-y-Ø	as-ma-y-lar
<i>bak-</i>				
1. §	bak-ay-m	bak-ay-s	bak-ma-y-m	bak-ma-y-s
2. §	bak-ay-sın	bak-ay-sınız	bak-ma-y-sın	bak-ma-y-sınız
3. §	bak-ay-Ø	bak-ay-lar	bak-ma-y-Ø	bak-ma-y-lar
<i>biç-</i>				
1. §	biç-ey-m	biç-ey-s	biç-me-y-m	biç-me-y-s
2. §	biç-ey-sın	biç-ey-sınız	biç-me-y-sın	biç-me-y-sınız
3. §	biç-ey-Ø	biç-ey-lar	biç-me-y-Ø	biç-me-y-lar
<i>dal-</i>				
1. §	dal-ay-m	dal-ay-s	dal-ma-y-m	dal-ma-y-s
2. §	dal-ay-sın	dal-ay-sınız	dal-ma-y-sın	dal-ma-y-sınız
3. §	dal-ay-Ø	dal-ay-lar	dal-ma-y-Ø	dal-ma-y-lar
<i>don-</i>				
1. §	don-ay-m	don-ay-s	don-ma-y-m	don-ma-y-s
2. §	don-ay-sın	don-ay-sınız	don-ma-y-sın	don-ma-y-sınız

3. Ş	don-ay-Ø	don-ay-lar	don-ma-y-Ø	don-ma-y-lar
<i>dün- (<dön-)</i>				
1. Ş	dün-ey-m	dün-ey-s	dün-me-y-m	dün-me-y-s
2. Ş	dün-ey-sın	dün-ey-sınız	dün-me-y-sın	dün-me-y-sınız
3. Ş	dün-ey-Ø	dün-ey-lar	dün-me-y-Ø	dün-me-y-lar
<i>en- (<in-)</i>				
1. Ş	en-ey-m	en-ey-s	en-me-y-m	en-me-y-s
2. Ş	en-ey-sın	en-ey-sınız	en-me-y-sın	en-me-y-sınız
3. Ş	en-ey-Ø	en-ey-lar	en-me-y-Ø	en-me-y-lar
<i>iç-</i>				
1. Ş	iç-ey-m	iç-ey-s	iç-me-y-m	iç-me-y-s
2. Ş	iç-ey-sın	iç-ey-sınız	iç-me-y-sın	iç-me-y-sınız
3. Ş	iç-ey-Ø	iç-ey-lar	iç-me-y-Ø	iç-me-y-lar
<i>san-</i>				
1. Ş	san-ay-m	san-ay-s	san-ma-y-m	san-ma-y-s
2. Ş	san-ay-sın	san-ay-sınız	san-ma-y-sın	san-ma-y-sınız
3. Ş	san-ay-Ø	san-ay-lar	san-ma-y-Ø	san-ma-y-lar
<i>sar-</i>				
1. Ş	sar-ay-m	sar-ay-s	sar-ma-y-m	sar-ma-y-s
2. Ş	sar-ay-sın	sar-ay-sınız	sar-ma-y-sın	sar-ma-y-sınız

3. Ş	sar-ay-Ø	sar-ay-lar	sar-ma-y-Ø	sar-ma-y-lar
<i>sev-</i>				
1. Ş	sev-ey-m	sev-ey-s	sev-me-y-m	sev-me-y-s
2. Ş	sev-ey-sin	sev-ey-sınız	sev-me-y-sin	sev-me-y-sınız
3. Ş	sev-ey-Ø	sev-ey-lar	sev-me-y-Ø	sev-me-y-lar
<i>uç-</i>				
1. Ş	uç-ay-m	uç-ay-s	uç-ma-y-m	uç-ma-y-s
2. Ş	uç-ay-sin	uç-ay-sınız	uç-ma-y-sin	uç-ma-y-sınız
3. Ş	uç-ay-Ø	uç-ay-lar	uç-ma-y-Ø	uç-ma-y-lar
<i>yag- (<yağ-)</i>				
1. Ş	yag-ay-m	yag-ay-s	yag-ma-y-m	yag-ma-y-s
2. Ş	yag-ay-sin	yag-ay-sınız	yag-ma-y-sin	yag-ma-y-sınız
3. Ş	yag-ay-Ø	yag-ay-lar	yag-ma-y-Ø	yag-ma-y-lar

Bunlardan, “l” ve “r” ünsüzleriyle biten fiillere /-i/ varyantı eklenmektedir:

	OLUMLULUK		OLUMSUZLUK	
	TEKLİK	ÇOKLUK	TEKLİK	ÇOKLUK
<i>al-</i>				
1. Ş	al-i-m	al-i-s	al-ma-y-m	al-ma-y-s
2. Ş	al-i-sin	al-i-sınız	al-ma-y-sin	al-ma-y-sınız

3. §	al-i-Ø	al-i-lar	al-ma-y-Ø	al-ma-y-lar
<i>ayır-</i>				
1. §	ayır-i-m	ayır-i-s	ayır-ma-y-m	ayır-ma-y-s
2. §	ayır-i-sın	ayır-i-sınız	ayır-ma-y-sın	ayır-ma-y-sınız
3. §	ayır-i-Ø	ayır-i-lar	ayır-ma-y-Ø	ayır-ma-y-lar
<i>bul-</i>				
1. §	bul-i-m	bul-i-s	bul-ma-y-m	bul-ma-y-s
2. §	bul-i-sın	bul-i-sınız	bul-ma-y-sın	bul-ma-y-sınız
3. §	bul-i-Ø	bul-i-lar	bul-ma-y-Ø	bul-ma-y-lar
<i>gel-</i>				
1. §	gel-i-m	gel-i-s	gel-me-y-m	gel-me-y-s
2. §	gel-i-sın	gel-i-sınız	gel-me-y-sın	gel-me-y-sınız
3. §	gel-i-Ø	gel-i-lar	gel-me-y-Ø	gel-me-y-lar
<i>kabar-</i>				
1. §	kabar-i-m	kabar-i-s	kabar-ma-y-m	kabar-ma-y-s
2. §	kabar-i-sın	kabar-i-sınız	kabar-ma-y-sın	kabar-ma-y-sınız
3. §	kabar-i-Ø	kabar-i-lar	kabar-ma-y-Ø	kabar-ma-y-lar
<i>ol-</i>				
1. §	ol-i-m	ol-i-s	ol-ma-y-m	ol-ma-y-s
2. §	ol-i-sın	ol-i-sınız	ol-ma-y-sın	ol-ma-y-sınız

3. Ş	ol-i-Ø	ol-i-lar	ol-ma-y-Ø	ol-ma-y-lar
<i>ül- (<öl-)</i>				
1. Ş	ül-i-m	ül-i-s	ül-me-y-m	ül-me-y-s
2. Ş	ül-i-sın	ül-i-sınız	ül-me-y-sın	ül-me-y-sınız
3. Ş	ül-i-Ø	ül-i-lar	ül-me-y-Ø	ül-me-y-lar
<i>ver-</i>				
1. Ş	ver-i-m	ver-i-s	ver-me-y-m	ver-me-y-s
2. Ş	ver-i-sın	ver-i-sınız	ver-me-y-sın	ver-me-y-sınız
3. Ş	ver-i-Ø	ver-i-lar	ver-me-y-Ø	ver-me-y-lar

Fiilden fiil yapma ekleri, daha doğrusu çatı eklerinden sonra da şimdiki zamanın /-i/ varyantı kullanılır. Bu varyant, çatı eklerinin üst üste gelme durumunda da kullanılmaktadır:

	OLUMLULUK		OLUMSUZLUK	
	TEKLİK	ÇOKLUK	TEKLİK	ÇOKLUK
<i>abartır- (<abart-)</i>				
1. Ş	abartır-i-m	abartır-i-s	abartır-ma-y-m	abartır-ma-y-s
2. Ş	abartır-i-sın	abartır-i-sınız	abartır-ma-y-sın	abartır-ma-y-sınız
3. Ş	abartır-i-Ø	abartır-i-lar	abartır-ma-y-Ø	abartır-ma-y-lar
<i>açıl-</i>				
1. Ş	açıl-i-m	açıl-i-s	açıl-ma-y-m	açıl-ma-y-s

2. Ş	açıl-i-sın	açıl-i-sınız	açıl-ma-y-sın	açıl-ma-y-sınız
3. Ş	açıl-i-Ø	açıl-i-lar	açıl-ma-y-Ø	açıl-ma-y-lar
<i>acın-</i>				
1. Ş	acın-i-m	acın-i-s	acın-ma-y-m	acın-ma-y-s
2. Ş	acın-i-sın	acın-i-sınız	acın-ma-y-sın	acın-ma-y-sınız
3. Ş	acın-i-Ø	acın-i-lar	acın-ma-y-Ø	acın-ma-y-lar
<i>agartır- (<ağart-)</i>				
1. Ş	agartır-i-m	agartır-i-s	agartır-ma-y-m	agartır-ma-y-s
2. Ş	agartır-i-sın	agartır-i-sınız	agartır-ma-y-sın	agartır-ma-y-sınız
3. Ş	agartır-i-Ø	agartır-i-lar	agartır-ma-y-Ø	agartır-ma-y-lar
<i>aglaş- (<şikayet et-)</i>				
1. Ş	aglaş-i-m	aglaş-i-s	aglaş-ma-y-m	aglaş-ma-y-s
2. Ş	aglaş-i-sın	aglaş-i-sınız	aglaş-ma-y-sın	aglaş-ma-y-sınız
3. Ş	aglaş-i-Ø	aglaş-i-lar	aglaş-ma-y-Ø	aglaş-ma-y-lar
<i>akit-</i>				
1. Ş	akit-i-m	akit-i-s	akit-ma-y-m	akit-ma-y-s
2. Ş	akit-i-sın	akit-i-sınız	akit-ma-y-sın	akit-ma-y-sınız
3. Ş	akit-i-Ø	akit-i-lar	akit-ma-y-Ø	akit-ma-y-lar
<i>aktar-</i>				
1. Ş	aktar-i-m	aktar-i-s	aktar-ma-y-m	aktar-ma-y-s

2. Ş	aktar-i-sın	aktar-i-sınız	aktar-ma-y-sın	aktar-ma-y-sınız
3. Ş	aktar-i-Ø	aktar-i-lar	aktar-ma-y-Ø	aktar-ma-y-lar
<i>aldadır- (<aldat-)</i>				
1. Ş	aldadır-i-m	aldadır-i-s	aldadır-ma-y-m	aldadır-ma-y-s
2. Ş	aldadır-i-sın	aldadır-i-sınız	aldadır-ma-y-sın	aldadır-ma-y-sınız
3. Ş	aldadır-i-Ø	aldadır-i-lar	aldadır-ma-y-Ø	aldadır-ma-y-lar
<i>aldır-</i>				
1. Ş	aldır-i-m	aldır-i-s	aldır-ma-y-m	aldır-ma-y-s
2. Ş	aldır-i-sın	aldır-i-sınız	aldır-ma-y-sın	aldır-ma-y-sınız
3. Ş	aldır-i-Ø	aldır-i-lar	aldır-ma-y-Ø	aldır-ma-y-lar
<i>alın-</i>				
1. Ş	alın-i-m	alın-i-s	alın-ma-y-m	alın-ma-y-s
2. Ş	alın-i-sın	alın-i-sınız	alın-ma-y-sın	alın-ma-y-sınız
3. Ş	alın-i-Ø	alın-i-lar	alın-ma-y-Ø	alın-ma-y-lar
<i>anlaş-</i>				
1. Ş	anlaş-i-m	anlaş-i-s	anlaş-ma-y-m	anlaş-ma-y-s
2. Ş	anlaş-i-sın	anlaş-i-sınız	anlaş-ma-y-sın	anlaş-ma-y-sınız
3. Ş	anlaş-i-Ø	anlaş-i-lar	anlaş-ma-y-Ø	anlaş-ma-y-lar
<i>anlat-</i>				
1. Ş	anlat-i-m	anlat-i-s	anlat-ma-y-m	anlat-ma-y-s

2. Ş	anlat-i-sın	anlat-i-sınız	anlat-ma-y-sın	anlat-ma-y-sınız
3. Ş	anlat-i-Ø	anlat-i-lar	anlat-ma-y-Ø	anlat-ma-y-lar
<i>apşır- (<hapşırmaq, aksırmak)</i>				
1. Ş	apşır-i-m	apşır-i-s	apşır-ma-y-m	apşır-ma-y-s
2. Ş	apşır-i-sın	apşır-i-sınız	apşır-ma-y-sın	apşır-ma-y-sınız
3. Ş	apşır-i-Ø	apşır-i-lar	apşır-ma-y-Ø	apşır-ma-y-lar
<i>aran-</i>				
1. Ş	aran-i-m	aran-i-s	aran-ma-y-m	aran-ma-y-s
2. Ş	aran-i-sın	aran-i-sınız	aran-ma-y-sın	aran-ma-y-sınız
3. Ş	aran-i-Ø	aran-i-lar	aran-ma-y-Ø	aran-ma-y-lar
<i>aranıl-</i>				
1. Ş	aranıl-i-m	aranıl-i-s	aranıl-ma-y-m	aranıl-ma-y-s
2. Ş	aranıl-i-sın	aranıl-i-sınız	aranıl-ma-y-sın	aranıl-ma-y-sınız
3. Ş	aranıl-i-Ø	aranıl-i-lar	aranıl-ma-y-Ø	aranıl-ma-y-lar
<i>artır-</i>				
1. Ş	artır-i-m	artır-i-s	artır-ma-y-m	artır-ma-y-s
2. Ş	artır-i-sın	artır-i-sınız	artır-ma-y-sın	artır-ma-y-sınız
3. Ş	artır-i-Ø	artır-i-lar	artır-ma-y-Ø	artır-ma-y-lar
<i>astır-</i>				
1. Ş	astır-i-m	astır-i-s	astır-ma-y-m	astır-ma-y-s

2. Ş	astır-i-sın	astır-i-sınız	astır-ma-y-sın	astır-ma-y-sınız
3. Ş	astır-i-Ø	astır-i-lar	astır-ma-y-Ø	astır-ma-y-lar
<i>attır-</i>				
1. Ş	attır-i-m	attır-i-s	attır-ma-y-m	attır-ma-y-s
2. Ş	attır-i-sın	attır-i-sınız	attır-ma-y-sın	attır-ma-y-sınız
3. Ş	attır-i-Ø	attır-i-lar	attır-ma-y-Ø	attır-ma-y-lar
<i>ayırt-</i>				
1. Ş	ayırt-i-m	ayırt-i-s	ayırt-ma-y-m	ayırt-ma-y-s
2. Ş	ayırt-i-sın	ayırt-i-sınız	ayırt-ma-y-sın	ayırt-ma-y-sınız
3. Ş	ayırt-i-Ø	ayırt-i-lar	ayırt-ma-y-Ø	ayırt-ma-y-lar
<i>bakın-</i>				
1. Ş	bakın-i-m	bakın-i-s	bakın-ma-y-m	bakın-ma-y-s
2. Ş	bakın-i-sın	bakın-i-sınız	bakın-ma-y-sın	bakın-ma-y-sınız
3. Ş	bakın-i-Ø	bakın-i-lar	bakın-ma-y-Ø	bakın-ma-y-lar
<i>basıl-</i>				
1. Ş	basıl-i-m	basıl-i-s	basıl-ma-y-m	basıl-ma-y-s
2. Ş	basıl-i-sın	basıl-i-sınız	basıl-ma-y-sın	basıl-ma-y-sınız
3. Ş	basıl-i-Ø	basıl-i-lar	basıl-ma-y-Ø	basıl-ma-y-lar
<i>başlan-</i>				
1. Ş	başlan-i-m	başlan-i-s	başlan-ma-y-m	başlan-ma-y-s

2. Ş	başlan-i-sın	başlan-i-sınız	başlan-ma-y-sın	başlan-ma-y-sınız
3. Ş	başlan-i-Ø	başlan-i-lar	başlan-ma-y-Ø	başlan-ma-y-lar
<i>biçtir-</i>				
1. Ş	biçtir-i-m	biçtir-i-s	biçtir-me-y-m	biçtir-me-y-s
2. Ş	biçtir-i-sın	biçtir-i-sınız	biçtir-me-y-sın	biçtir-me-y-sınız
3. Ş	biçtir-i-Ø	biçtir-i-lar	biçtir-me-y-Ø	biçtir-me-y-lar
<i>bozdur-</i>				
1. Ş	bozdur-i-m	bozdur-i-s	bozdur-ma-y-m	bozdur-ma-y-s
2. Ş	bozdur-i-sın	bozdur-i-sınız	bozdur-ma-y-sın	bozdur-ma-y-sınız
3. Ş	bozdur-i-Ø	bozdur-i-lar	bozdur-ma-y-Ø	bozdur-ma-y-lar
<i>bozdurt-</i>				
1. Ş	bozdurt-i-m	bozdurt-i-s	bozdurt-ma-y-m	bozdurt-ma-y-s
2. Ş	bozdurt-i-sın	bozdurt-i-sınız	bozdurt-ma-y-sın	bozdurt-ma-y-sınız
3. Ş	bozdurt-i-Ø	bozdurt-i-lar	bozdurt-ma-y-Ø	bozdurt-ma-y-lar
<i>bulaş-</i>				
1. Ş	bulaş-i-m	bulaş-i-s	bulaş-ma-y-m	bulaş-ma-y-s
2. Ş	bulaş-i-sın	bulaş-i-sınız	bulaş-ma-y-sın	bulaş-ma-y-sınız
3. Ş	bulaş-i-Ø	bulaş-i-lar	bulaş-ma-y-Ø	bulaş-ma-y-lar
<i>bunal-</i>				
1. Ş	bunal-i-m	bunal-i-s	bunal-ma-y-m	bunal-ma-y-s

2. Ş	bunal-i-sın	bunal-i-sınız	bunal-ma-y-sın	bunal-ma-y-sınız
3. Ş	bunal-i-Ø	bunal-i-lar	bunal-ma-y-Ø	bunal-ma-y-lar
<i>bunalt-</i>				
1. Ş	bunalt-i-m	bunalt-i-s	bunalt-ma-y-m	bunalt-ma-y-s
2. Ş	bunalt-i-sın	bunalt-i-sınız	bunalt-ma-y-sın	bunalt-ma-y-sınız
3. Ş	bunalt-i-Ø	bunalt-i-lar	bunalt-ma-y-Ø	bunalt-ma-y-lar
<i>çatlat-</i>				
1. Ş	çatlat-i-m	çatlat-i-s	çatlat-ma-y-m	çatlat-ma-y-s
2. Ş	çatlat-i-sın	çatlat-i-sınız	çatlat-ma-y-sın	çatlat-ma-y-sınız
3. Ş	çatlat-i-Ø	çatlat-i-lar	çatlat-ma-y-Ø	çatlat-ma-y-lar
<i>damlatır- (<damlat-)</i>				
1. Ş	damlatır-i-m	damlatır-i-s	damlatır-ma-y-m	damlatır-ma-y-s
2. Ş	damlatır-i-sın	damlatır-i-sınız	damlatır-ma-y-sın	damlatır-ma-y-sınız
3. Ş	damlatır-i-Ø	damlatır-i-lar	damlatır-ma-y-Ø	damlatır-ma-y-lar
<i>doldur-</i>				
1. Ş	doldur-i-m	doldur-i-s	doldur-ma-y-m	doldur-ma-y-s
2. Ş	doldur-i-sın	doldur-i-sınız	doldur-ma-y-sın	doldur-ma-y-sınız
3. Ş	doldur-i-Ø	doldur-i-lar	doldur-ma-y-Ø	doldur-ma-y-lar
<i>ettir- (<ettir-)</i>				
1. Ş	ettir-i-m	ettir-i-s	ettir-me-y-m	ettir-me-y-s

2. Ş	ettir-i-sın	ettir-i-sınız	ettir-me-y-sın	ettir-me-y-sınız
3. Ş	ettir-i-Ø	ettir-i-lar	ettir-me-y-Ø	ettir-me-y-lar
<i>içil- (<içil-)</i>				
1. Ş	içil-i-m	içil-i-s	içil-me-y-m	içil-me-y-s
2. Ş	içil-i-sın	içil-i-sınız	içil-me-y-sın	içil-me-y-sınız
3. Ş	içil-i-Ø	içil-i-lar	içil-me-y-Ø	içil-me-y-lar
<i>ikatır- (<yikat-)</i>				
1. Ş	ikatır-i-m	ikatır-i-s	ikatır-ma-y-m	ikatır-ma-y-s
2. Ş	ikatır-i-sın	ikatır-i-sınız	ikatır-ma-y-sın	ikatır-ma-y-sınız
3. Ş	ikatır-i-Ø	ikatır-i-lar	ikatır-ma-y-Ø	ikatır-ma-y-lar
<i>kaşın-</i>				
1. Ş	kaşın-i-m	kaşın-i-s	kaşın-ma-y-m	kaşın-ma-y-s
2. Ş	kaşın-i-sın	kaşın-i-sınız	kaşın-ma-y-sın	kaşın-ma-y-sınız
3. Ş	kaşın-i-Ø	kaşın-i-lar	kaşın-ma-y-Ø	kaşın-ma-y-lar
<i>otur-</i>				
1. Ş	otur-i-m	otur-i-s	otur-ma-y-m	otur-ma-y-s
2. Ş	otur-i-sın	otur-i-sınız	otur-ma-y-sın	otur-ma-y-sınız
3. Ş	otur-i-Ø	otur-i-lar	otur-ma-y-Ø	otur-ma-y-lar
<i>sardır-</i>				
1. Ş	sardır-i-m	sardır-i-s	sardır-ma-y-m	sardır-ma-y-s

2. Ş	sardır-i-sın	sardır-i-sınız	sardır-ma-y-sın	sardır-ma-y-sınız
3. Ş	sardır-i-Ø	sardır-i-lar	sardır-ma-y-Ø	sardır-ma-y-lar
<i>sevin- (<sevin-)</i>				
1. Ş	sevin-i-m	sevin-i-s	sevin-me-y-m	sevin-me-y-s
2. Ş	sevin-i-sın	sevin-i-sınız	sevin-me-y-sın	sevin-me-y-sınız
3. Ş	sevin-i-Ø	sevin-i-lar	sevin-me-y-Ø	sevin-me-y-lar
<i>sülen- (<söylen-)</i>				
1. Ş	sülen-i-m	sülen-i-s	sülen-me-y-m	sülen-me-y-s
2. Ş	sülen-i-sın	sülen-i-sınız	sülen-me-y-sın	sülen-me-y-sınız
3. Ş	sülen-i-Ø	sülen-i-lar	sülen-me-y-Ø	sülen-me-y-lar
<i>taran-</i>				
1. Ş	taran-i-m	taran-i-s	taran-ma-y-m	taran-ma-y-s
2. Ş	taran-i-sın	taran-i-sınız	taran-ma-y-sın	taran-ma-y-sınız
3. Ş	taran-i-Ø	taran-i-lar	taran-ma-y-Ø	taran-ma-y-lar
<i>uçur-</i>				
1. Ş	uçur-i-m	uçur-i-s	uçur-ma-y-m	uçur-ma-y-s
2. Ş	uçur-i-sın	uçur-i-sınız	uçur-ma-y-sın	uçur-ma-y-sınız
3. Ş	uçur-i-Ø	uçur-i-lar	uçur-ma-y-Ø	uçur-ma-y-lar
<i>üdetır- (<ödet-)</i>				
1. Ş	üdetır-i-m	üdetır-i-s	üdetır-me-y-m	üdetır-me-y-s

2. Ş	üdetir-i-sın	üdetir-i-sınız	üdetir-me-y-sın	üdetir-me-y-sınız
3. Ş	üdetir-i-Ø	üdetir-i-lar	üdetir-me-y-Ø	üdetir-me-y-lar
<i>üldür- (<öldür-)</i>				
1. Ş	üldür-i-m	üldür-i-s	üldür-me-y-m	üldür-me-y-s
2. Ş	üldür-i-sın	üldür-i-sınız	üldür-me-y-sın	üldür-me-y-sınız
3. Ş	üldür-i-Ø	üldür-i-lar	üldür-me-y-Ø	üldür-me-y-lar
<i>uyan-</i>				
1. Ş	uyan-i-m	uyan-i-s	uyan-ma-y-m	uyan-ma-y-s
2. Ş	uyan-i-sın	uyan-i-sınız	uyan-ma-y-sın	uyan-ma-y-sınız
3. Ş	uyan-i-Ø	uyan-i-lar	uyan-ma-y-Ø	uyan-ma-y-lar
<i>uyandır-</i>				
1. Ş	uyandır-i-m	uyandır-i-s	uyandır-ma-y-m	uyandır-ma-y-s
2. Ş	uyandır-i-sın	uyandır-i-sınız	uyandır-ma-y-sın	uyandır-ma-y-sınız
3. Ş	uyandır-i-Ø	uyandır-i-lar	uyandır-ma-y-Ø	uyandır-ma-y-lar
<i>uyutur- (<uyut-)</i>				
1. Ş	uyutur-i-m	uyutur-i-s	uyutur-ma-y-m	uyutur-ma-y-s
2. Ş	uyutur-i-sın	uyutur-i-sınız	uyutur-ma-y-sın	uyutur-ma-y-sınız
3. Ş	uyutur-i-Ø	uyutur-i-lar	uyutur-ma-y-Ø	uyutur-ma-y-lar
<i>yaşat-</i>				
1. Ş	yaşat-i-m	yaşat-i-s	yaşat-ma-y-m	yaşat-ma-y-s

2. Ş	yaşat-i-sın	yaşat-i-sınız	yaşat-ma-y-sın	yaşat-ma-y-sınız
3. Ş	yaşat-i-Ø	yaşat-i-lar	yaşat-ma-y-Ø	yaşat-ma-y-lar
<i>yedir- (<yedir-)</i>				
1. Ş	yedir-i-m	yedir-i-s	yedir-me-y-m	yedir-me-y-s
2. Ş	yedir-i-sın	yedir-i-sınız	yedir-me-y-sın	yedir-me-y-sınız
3. Ş	yedir-i-Ø	yedir-i-lar	yedir-me-y-Ø	yedir-me-y-lar

Bir de, “et-“ yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiilere /-i/ varyantı eklenir:

	OLUMLULUK		OLUMSUZLUK	
	TEKLİK	ÇOKLUK	TEKLİK	ÇOKLUK
<i>afet- (<afet-)</i>				
1. Ş	afed-i-m	afed-i-s	afet-me-y-m	afet-me-y-s
2. Ş	afed-i-sın	afed-i-sınız	afet-me-y-sın	afet-me-y-sınız
3. Ş	afed-i-Ø	afed-i-lar	afet-me-y-Ø	afet-me-y-lar
<i>farket- (<fark et-)</i>				
1. Ş	farked-i-m	farked-i-s	farket-me-y-m	farket-me-y-s
2. Ş	farked-i-sın	farked-i-sınız	farket-me-y-sın	farket-me-y-sınız
3. Ş	farked-i-Ø	farked-i-lar	farket-me-y-Ø	farket-me-y-lar

Geniş Zaman Kipi

Geniş zaman kipi, Makedonya'nın güney Türk ağızlarında çok kullanılmaktadır, ancak Üsküp ağızında neredeyse hiç rastlanmaz. Üsküp'te geniş zaman yerine, şimdiki zaman kipi tercih edilir (Ahmed, 2014: 8). Çok az rastlanılan örnekte de, bu kipi Standart Türkçeden farkı yok.

- Böylece, ünlüyle biten fiillere doğrudan doğruya geniş zamanın esas şekli olan /-r/ eki eklenir.

- Ünsüzle biten fiillerde ise, bu ekten önce yardımcı bir geniş ünlü eklenir (/-(A)r/ biçimi).

- Öte yandan, “ı” ve “i” ile biten fiillerde, ekten önce yardımcı bir dar ünlü girmektedir (/-(I)r/ biçimi), fakat burada yardımcı ünlü olarak, “i” hariç, diğer üç dar ünlü rastlanır.

- Olumsuz şekillerinde, Standart Türkçedeki gibi, birinci teklik ve çokluk şahısta geniş zaman eki düşer, ikinci teklik ve çokluk ile üçüncü teklik şahıslarda ise /-s/ varyantıyla, üçüncü çokluk şahısta da /-z/ varyantıyla kullanılmaktadır.

	OLUMLULUK		OLUMSUZLUK	
	TEKLİK	ÇOKLUK	TEKLİK	ÇOKLUK
	<i>bil-</i>			
1. Ş	bil-(ı)r-ım	bil-(ı)r-ız	bil-me-Ø-m	bil-me-Ø-ys
2. Ş	bil-(ı)r-sın	bil-(ı)r-sınız	bil-me-s-sın	bil-me-s-sınız
3. Ş	bil-(ı)r-Ø	bil-(ı)r-lar	bil-me-s-Ø	bil-me-z-lar
	<i>bul-</i>			
1. Ş	bul-(u)r-um	bul-(u)r-uz	bul-ma-Ø-m	bul-ma-Ø-ys
2. Ş	bul-(u)r-sın	bul-(u)r-sınız	bul-ma-s-sın	bul-ma-s-sınız
3. Ş	bul-(u)r-Ø	bul-(u)r-lar	bul-ma-s-Ø	bul-ma-z-lar
	<i>gür- (<gör-)</i>			
1. Ş	gür-(ü)r-ım	gür-(ü)r-ız	gür-me-Ø-m	gür-me-Ø-ys
2. Ş	gür-(ü)r-sın	gür-(ü)r-sınız	gür-me-s-sın	gür-me-s-sınız
3. Ş	gür-(ü)r-Ø	gür-(ü)r-lar	gür-me-s-Ø	gür-me-z-lar

<i>ika- (<yıka-)</i>				
1. Ş	ika-r-ım	ika-r-ız	ika-ma-Ø-m	ika-ma-Ø-ys
2. Ş	ika-r-sın	ika-r-sınız	ika-ma-s-sın	ika-ma-s-sınız
3. Ş	ika-r-Ø	ika-r-lar	ika-ma-s-Ø	ika-ma-z-lar
<i>koş-</i>				
1. Ş	koş-(a)r-ım	koş-(a)r-ız	koş-ma-Ø-m	koş-ma-Ø-ys
2. Ş	koş-(a)r-sın	koş-(a)r-sınız	koş-ma-s-sın	koş-ma-s-sınız
3. Ş	koş-(a)r-Ø	koş-(a)r-lar	koş-ma-s-Ø	koş-ma-z-lar
<i>oku-</i>				
1. Ş	oku-r-um	oku-r-uz	oku-ma-Ø-m	oku-ma-Ø-ys
2. Ş	oku-r-sın	oku-r-sınız	oku-ma-s-sın	oku-ma-s-sınız
3. Ş	oku-r-Ø	oku-r-lar	oku-ma-s-Ø	oku-ma-z-lar
<i>sev-</i>				
1. Ş	sev-(e)r-ım	sev-(e)r-ız	sev-me-Ø-m	sev-me-Ø-ys
2. Ş	sev-(e)r-sın	sev-(e)r-sınız	sev-me-s-sın	sev-me-s-sınız
3. Ş	sev-(e)r-Ø	sev-(e)r-lar	sev-me-s-Ø	sev-me-z-lar

Gelecek Zaman Kipi

Üsküp Türk ağzında bu kipi varyantları şöyledir:

- Üçüncü teklik ve çokluk şahısta asıl olan /-AcAk/ biçimleri;
- Birinci teklik ile ikinci teklik ve çokluk şahıslarında /-AcA/ biçimleri;
- Birinci çokluk şahısta /-Ac/ biçimleriyle rastlanmaktadır.

	OLUMLULUK		OLUMSUZLUK	
	TEKLİK	ÇOKLUK	TEKLİK	ÇOKLUK
	<i>gel-</i>			
1. Ş	gel-ece-m	gel-ec-iz	gel-me-(y)ece-m	gel-me-(y)ec-iz
2. Ş	gel-ece-n	gel-ece-nız	gel-me-(y)ece-n	gel-me-(y)ece-nız
3. Ş	gel-ecek-Ø	gel-ecek-lar	gel-me-(y)ecek-lar	gel-me-(y)ecek-lar
	<i>ika- (<yıka-)</i>			
1. Ş	ika-(y)aca-m	ika-(y)ac-iz	ika-ma-(y)aca-m	ika-ma-(y)ac-iz
2. Ş	ika-(y)aca-n	ika-(y)aca-nız	ika-ma-(y)aca-n	ika-ma-(y)aca-nız
3. Ş	ika-(y)acak-Ø	ika-(y)acak-lar	ika-ma-(y)acak-lar	ika-ma-(y)acak-lar
	<i>ver-</i>			
1. Ş	ver-ece-m	ver-ec-iz	ver-me-(y)ece-m	ver-me-(y)ec-iz
2. Ş	ver-ece-n	ver-ece-nız	ver-me-(y)ece-n	ver-me-(y)ece-nız
3. Ş	ver-ecek-Ø	ver-ecek-lar	ver-me-(y)ecek-lar	ver-me-(y)ecek-lar
	<i>yap-</i>			
1. Ş	yap-aca-m	yap-ac-iz	yap-ma-(y)aca-m	yap-ma-(y)ac-iz
2. Ş	yap-aca-n	yap-aca-nız	yap-ma-(y)aca-n	yap-ma-(y)aca-nız
3. Ş	yap-acak-Ø	yap-acak-lar	yap-ma-(y)acak-lar	yap-ma-(y)acak-lar

Bu arada, üçüncü çokluk şahıs eki /-lar/'ın kullanımından genelde kaçınıldığını söylemekte fayda vardır. Şahıs eki yerine, genelde fiilden önce zamir kullanılır:

Onlar gelecek.

Karilar adamlari odaya almayacak.

Dilek Kipleri

İstek Kipi

Üsküp ağzında, istek kipi emir kipiyle karışmıştır. Bu karıştırmannın hem ek olarak, hem de anlam olarak çoğu zaman birbirine girdiğini vurgulamak gerekir.

İstek kipi, birinci ve ikinci teklik ve çokluk şahıslarda /-A/ ekiyle görülür.

Üçüncü teklik ve çokluk şahıslarda ise, istek kipinin eki yoktur ve biçim olarak emir kipiyle aynıdır.

	OLUMLULUK		OLUMSUZLUK	
	TEKLİK	ÇOKLUK	TEKLİK	ÇOKLUK
	<i>gel-</i>			
1. Ş	gel-e-m	gel-e-lım	gel-me-(y)e-m	gel-me-(y)e-lım
2. Ş	gel-e-sın	gel-e-sınız	gel-me-(y)e-sın	gel-me-(y)e-sınız
3. Ş	gel-Ø-sın	gel-Ø-sınlar	gel-me-Ø-sın	gel-me-Ø-sınlar
	<i>oku-</i>			
1. Ş	oku-(y)a-m	oku-(y)a-lım	oku-ma-(y)a-m	oku-ma-(y)a-lım
2. Ş	oku-(y)a-sın	oku-(y)a-sınız	oku-ma-(y)a-sın	oku-ma-(y)a-sınız
3. Ş	oku-Ø-sın	oku-Ø-sınlar	oku-ma-sın	oku-ma-Ø-sınlar
	<i>brak- (<brak-)</i>			
1. Ş	brag-a-m	brag-a-lım	brak-ma-(y)a-m	brak-ma-(y)a-lım
2. Ş	brag-a-sın	brag-a-sınız	brak-ma-(y)a-sın	brak-ma-(y)a-sınız
3. Ş	brak-Ø-sın	brak-Ø-sınlar	brak-ma-Ø-sın	brak-ma-Ø-sınlar

Emir Kipi

Standart Türkçeden farksız olarak, Üsküp ağzında da emir kipinin biçimleri aynıdır. Diğer sözlerle, birinci teklik ve çokluk şahıslarda, /-A/ istek kip eki kullanılır, öteki şahıslarda ise emir kipi şahıs ekleriyle karışmıştır.

	OLUMLULUK		OLUMSUZLUK	
	TEKLİK	ÇOKLUK	TEKLİK	ÇOKLUK
	<i>gel-</i>			
1. Ş	gel-e-m	gel-e-lım	gel-me-(y)e-m	gel-me-(y)e-lım
2. Ş	gel-Ø-Ø	gel-Ø-ın	gel-me-Ø-Ø	gel-me-Ø-(y)ın
3. Ş	gel-Ø-sın	gel-Ø-sınlar	gel-me-Ø-sın	gel-me-Ø-sınlar
	<i>oku-</i>			
1. Ş	oku-(y)a-m	oku-(y)a-lım	oku-ma-(y)a-m	oku-ma-(y)a-lım
2. Ş	oku-Ø-Ø	oku-Ø-(y)un	oku-ma-Ø-Ø	oku-ma-Ø-(y)ın
3. Ş	oku-Ø-sun	oku-Ø-sunlar	oku-ma-Ø-sın	oku-ma-Ø-sınlar
	<i>otur-</i>			
1. Ş	otur-a-m	otur-a-lım	otur-ma-(y)a-m	otur-ma-(y)a-lım
2. Ş	otur-Ø-Ø	otur-Ø-un	otur-ma-Ø-Ø	otur-ma-Ø-(y)ın
3. Ş	otur-Ø-sun	otur-Ø-sunlar	otur-ma-Ø-sın	otur-ma-Ø-sınlar
	<i>ver-</i>			
1. Ş	ver-e-m	ver-e-lım	ver-me-(y)e-m	ver-me-(y)e-lım
2. Ş	ver-Ø-Ø	ver-Ø-ın	ver-me-Ø-Ø	ver-me-Ø-(y)ın
3. Ş	ver-Ø-sın	ver-Ø-sınlar	ver-me-Ø-sın	ver-me-Ø-sınlar

Gereklilik Kipi

Morfolojik yönden (ek olarak) gereklilik kipi Üsküp Türk ağzında yoktur, ancak bu anlam leksik yapıyla elde edilir. Yapılışı şöyle:

- Olumlulukta, fiilin istek kipli çekiminden önce “lâzım” kelimesi getirilir.
- Olumsuzlukta ise, fiilin istek kipli çekiminden önce “lâzım” kelimesi ve “dil” (<değil) olumsuzluk edatı girer (“lâzım dil” <lâzım değil).

	OLUMLULUK		OLUMSUZLUK	
	TEKLİK	ÇOKLUK	TEKLİK	ÇOKLUK
	<i>gel-</i>			
1. Ş	lâzım gel-e-m	lâzım gel-e-lım	lâzım dil gel-e-m	lâzım dil gel-e-lım
2. Ş	lâzım gel-e-sın	lâzım gel-e-sınız	lâzım dil gel-e-sın	lâzım dil gel-e-sınız
3. Ş	lâzım gel-Ø-sın	lâzım gel-Ø-sınlar	lâzım dil gel-Ø-sın	lâzım dil gel-Ø-sınlar
	<i>seç-</i>			
1. Ş	lazım seç-e-m	lazım seç-e-lım	lazım dil seç-e-m	lazım dil seç-e-lım
2. Ş	lazım seç-e-sın	lazım seç-e-sınız	lazım dil seç-e-sın	lazım dil seç-e-sınız
3. Ş	lazım seç-sın	lazım seç-Ø-sınlar	lazım dil seç-sın	lazım dil seç-Ø-sınlar

Dilek-Şart Kipi

Hem dilek hem şart görevinde kullanılan bu kip, basit kipli fiillerde ünlü uyumlarına bakmaksızın, sadece /-sa/ varyantıyla kullanılır.

	OLUMLULUK		OLUMSUZLUK	
	TEKLİK	ÇOKLUK	TEKLİK	ÇOKLUK
	<i>bak-</i>			
1. Ş	bak-sa-m	bak-sa-k	bak-ma-sa-m	bak-ma-sa-k
2. Ş	bak-sa-n	bak-sa-nız	bak-ma-sa-n	bak-ma-sa-nız

3. Ş	bak-sa-Ø	bak-sa-lar	bak-ma-sa-Ø	bak-ma-sa-lar
<i>gel-</i>				
1. Ş	gel-sa-m	gel-sa-k	gel-me-sa-m	gel-me-sa-k
2. Ş	gel-sa-n	gel-sa-nız	gel-me-sa-n	gel-me-sa-nız
3. Ş	gel-sa-Ø	gel-sa-lar	gel-me-sa-Ø	gel-me-sa-lar
<i>oku-</i>				
1. Ş	oku-sa-m	oku-sa-k	oku-ma-sa-m	oku-ma-sa-k
2. Ş	oku-sa-n	oku-sa-nız	oku-ma-sa-n	oku-ma-sa-nız
3. Ş	oku-sa-Ø	oku-sa-lar	oku-ma-sa-Ø	oku-ma-sa-lar
<i>ol-</i>				
1. Ş	ol-sa-m	ol-sa-k	ol-ma-sa-m	ol-ma-sa-k
2. Ş	ol-sa-n	ol-sa-nız	ol-ma-sa-n	ol-ma-sa-nız
3. Ş	ol-sa-Ø	ol-sa-lar	ol-ma-sa-Ø	ol-ma-sa-lar
<i>üşü-</i>				
1. Ş	üşü-sa-m	üşü-sa-k	üşü-me-sa-m	üşü-me-sa-k
2. Ş	üşü-sa-n	üşü-sa-nız	üşü-me-sa-n	üşü-me-sa-nız
3. Ş	üşü-sa-Ø	üşü-sa-lar	üşü-me-sa-Ø	üşü-me-sa-lar
<i>ver-</i>				
1. Ş	ver-sa-m	ver-sa-k	ver-me-sa-m	ver-me-sa-k
2. Ş	ver-sa-n	ver-sa-nız	ver-me-sa-n	ver-me-sa-nız

3. Ş	ver-sa-Ø	ver-sa-lar	ver-me-sa-Ø	ver-me-sa-lar
------	----------	------------	-------------	---------------

Bu eki, şart birleşik kipli fiillerde kullanıldığında ise, sadece /-se/ varyantıyla görmek mümkündür:

	OLUMLULUK		OLUMSUZLUK	
	TEKLİK	ÇOKLUK	TEKLİK	ÇOKLUK
	<i>al-</i>			
1. Ş	al-di-(y)se-m	al-di-(y)se-k	al-ma-di-(y)se-m	al-ma-di-(y)se-k
2. Ş	al-di-(y)se-n	al-di-(y)se-nız	al-ma-di-(y)se-n	al-ma-di-(y)se-nız
3. Ş	al-di-(y)se-Ø	al-di-(y)se-lar	al-ma-di-(y)se-Ø	al-ma-di-(y)se-lar
	<i>gür- (<gör-)</i>			
1. Ş	gür-di-(y)se-m	gür-di-(y)se-k	gür-me-di-(y)se-m	gür-me-di-(y)se-k
2. Ş	gür-di-(y)se-n	gür-di-(y)se-nız	gür-me-di-(y)se-n	gür-me-di-(y)se-nız
3. Ş	gür-di-(y)se-Ø	gür-di-(y)se-lar	gür-me-di-(y)se-Ø	gür-me-di-(y)se-lar
	<i>koş-</i>			
1. Ş	koş-ti-(y)se-m	koş-ti-(y)se-k	koş-ma-di-(y)se-m	koş-ma-di-(y)se-k
2. Ş	koş-ti-(y)se-n	koş-ti-(y)se-nız	koş-ma-di-(y)se-n	koş-ma-di-(y)se-nız
3. Ş	koş-ti-(y)se-Ø	koş-ti-(y)se-lar	koş-ma-di-(y)se-Ø	koş-ma-di-(y)se-lar

Sonuç

Bu bildiride, Üsküp Türk ağzındaki bildirme ve dilek kipleri ele alındı.

Bildirme kiplerinden dördü (belirsiz ve belirli geçmiş zaman, şimdiki zaman ve geniş zaman) sık, biri ise (geniş zaman) neredeyse hiç kullanılmaz.

Belirsiz geçmiş zaman eki her durumda sadece bir tek, /-miş/ varyantıyla kullanılmaktadır.

Belirli geçmiş zaman kip eki üçüncü teklik ve çokluk şahısta sadece /-di/ ve /-ti/ varyantıyla, birinci ve ikinci teklik ve çokluk şahısta ise bunların dışında geriye kalan tüm diğer altı varyantıyla kullanılır.

Birleşik kipli durumlarda ise, kendisinden sonra şart birleşik kipi gelir ise, ünsüz uyumuna göre tekrar sadece /-di/ ve /-ti/ varyantlarına rastlanır.

Üsküp Türk ağzının asıl karakteristik özelliği şimdiki zaman kipidir. Bu kip, ünlüyle biten tüm fiillerde sadece /-y/ varyantıyla kullanılır. Ünsüzle biten fiil köklerine iki varyantlı /-Ay/ biçimiyle eklenir. Bundan farklı olarak, “ı” ve “ı” ünsüzleriyle biten fiillerde /-i/ varyantıyla rastlanır. Bu /-i/ varyantı, fiil çatı ve üst üste gelen fiil çatı eklerinden sonra da kullanılan tek şimdiki zaman biçimidir. Dahası, “et-” yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiillerde de bu biçim kullanılır.

Geniş zaman kipi, Makedonya'nın diğer bazı kuzey ağızlarında da olduğu gibi, neredeyse hiç kullanılmaz. Genelde geniş zaman yerine, şimdiki zaman kipi tercih edilir. Geniş zaman kip eki, Üsküp ağzında da Standart Türkçeden farksız bir şekilde kullanılır: ünlüyle biten fiillere esas olan /-r/ şekliyle, ünsüzle biten fiillerde ekten önce geniş ünlü eklenerek, “ı” ve “ı” ünsüzüyle biten fiillerde ise, kendisinden önce araya dar bir ünlü girerek kullanılır, ancak bu dar ünlülerden, “ı” ünlüsü hariç, diğer üçü kullanılmaktadır. Olumsuzlukta, birinci teklik ve çokluk şahısta ek düşer, ikinci teklik ve çokluk ile üçüncü teklikte /-s/, üçüncü çoklukta ise /-z/ varyantı kullanılır.

Gelecek zaman kipi sadece üçüncü şahıs teklik ve çoklukta asıl iki varyantlı /-AcAk/ biçimiyle kullanılır. Birinci teklik ve ikinci teklik ve çokluk şahıslarında iki varyantlı /-AcA/ biçimiyle, birinci çokluk şahısta ise sadece iki varyantlı /-Ac/ biçimiyle kullanılmaktadır.

Dilek kiplerine gelince, istek kipi ve emir kipi bazı özellikleriyle birbirine benzemekte, gereklilik kip eki ise kesinlikle yoktur.

İstek kipi birinci ve ikinci teklik ve çoklukta /-A/ varyantlarıyla kullanılır. Üçüncü teklik ve çoklukta ise bu kipin eki yok ve biçim olarak emir kipine benzemektedir.

Emir kipinde ise, birinci teklik ve çokluk şahısta emir anlamında kullanılan istek kipinin /-A/ şekli kullanılır. Öteki şahıslarda ise Standart Türkçeden farkı yoktur.

Gereklilik kipi bu ağızda yoktur, ancak bu anlam, fiilin istek kipi şekli ve fiilden önce “lâzım” kelimesi gelerek elde edilir. Olumsuzluklarda ise fiilden önce “lâzım dil” (<lâzım değil) biçimi eklenerek kullanılır.

Dilek-şart kipi her zaman bir tek /-sa/ varyantıyla görülür. Bu ek, birleşik kiplerde şart görevinde kullanılmışsa, o zaman ise sadece /-se/ varyantı kullanılmaktadır.

Kaynakça

- Ahmed, O. (2007). Makedonya'nın Ohri-Prespa Yöresinde Konuşulan Türk Ağızlarında Eklerin Varyantları. *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı - 09-15 Nisan 2006 - Çeşme-İzmir - Bildiri Kitabı Cilt I*. İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü. s. 31-42.
- Ahmed, O. (2012a). Makedonya Türk Ağızlarında İki Sesin Durumu Üzerine: “Ö” Ünlüsü ve “H” Ünsüzü. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(2). s. 15-26.
- Ahmed, O. (2012b). *Pulevski'nin Sözlüklerinden Hareketle XIX. Yüzyıl Makedonya Türkçesinin Bazı Ses Özellikleri*. VII. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, 24-28 Eylül 2012, Ankara. (Basılmamış bildiri).
- Ahmed, O. (2014). Makedonya Türk Ağızlarında Şimdiki ve Geniş Zamanın Bugünkü Morfolojik Durumu, *İdil*, 3(4), s. 1-11.
- Friedman, V. (1982). Balkanology and Turcology: West Rumelian Turkish in Yugoslavia as Reflected in Prescriptive Grammar. *Studies in Slavic and General Linguistics*, Vol. 2. Amsterdam: Rodopi, 1982, pp. 1-77.
- Hazai, G. (1964). Rumeli Ağızları Tarihinin İki Kaynağı Üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1963, 117-120.
- Kowalski, T. (1919). Zagadki ludowe tureckie (Enigmes populaires turques). *Prace Komisji Oriental Instytutu Polskiej Akademii Umiejętności*, No. I, Krakow.
- Kowalski, T. (1926). Osmanisch-türkische Volkslieder aus Mazedonien. *WZKM*, XXXIII. 166-231.
- Kúnos, Ignác. (1918). Rumelisch-Türkische Sprichwörter. *KSz VII(1)*. s. 66-83.
- Németh, G. (1956). *Zur Einleitung der türkischen Mundarten Bulgariens*. Sofia: Bulgarische Akademie der Wissenschaften.
- Németh, G. (1983). Bulgaristan Türk Ağızlarının Sınıflandırılması Üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1980-1981. s. 113-167.
- Државен завод за статистика. (2005, мај). *Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Македонија, 2002 (Дефинитивни податоци, книга XIII)*, Скопје.
- Пулевски, Ђ. М. (1873). *Речник от четири јазика: I. српско-албански - II. арбански-арнаутски - III. турски - IV. грчки*. Београд.
- Пуљевски, Ђ. М. (1875). *Речник от три језика: C. Македонски - Арбански - Турски (Lugat Üç Lisaniden: Misniymance - Arnaudçes ve S. Makedonluces) - књига II*. Београд: Државна штампарија.